

Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Uygulanmış Olan İlkokul, Ortaokul ve İlköğretim Okulları Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme

Seher ULUTAŞ* Mehtap ERMAN**

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar yapılmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye nasıl yer verildiği doküman incelemesi yoluyla belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma için 1926’den günümüze kadar Türkiye’de uygulanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programları Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve MEB Yayınlar Dairesinden elde edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; 1926 ve 1936 ilkokul programlarında ölçme ve değerlendirmeye ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiş olup; 1948, 1954 ve 1968 yıllarında hazırlanmış olan ilkokul programlarında ölçme ve değerlendirmeye yönelik açıklamalara sadece aritmetik dersinde ve oldukça sınırlı yer verilmiştir. 1948 ortaokul programları ve 1968 programlarında ölçme ve değerlendirmenin amacı ile ölçme ve değerlendirme araçlarından açıkça söz edilmektedir. 1948’den günümüze kadar yapılmış olan programlarda ölçme ve değerlendirmeye ilişkin yeterince örneklerin olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: ölçme, değerlendirme, öğretim programı

Abstract

In this study, through document review has been determined in elementary, secondary and primary schools curriculums measurement and evaluation how to given a place from the proclamation of the Republic to the present day in Turkey. To study applied in Turkey from 1926 to the present day the elementary, secondary and primary schools curriculums have been obtained from the Board of Education and the Ministry of National Education Publications Department. According to the findings of the study, in 1926 and 1936 in elementary school curriculum hasn’t been given a place related to an explanation measurement and evaluation; in 1948, 1954 and 1968 have been prepared in elementary school curriculum has been given a place directed measurement and evaluation explanations only in the arithmetic lesson and very limited space. In 1948 secondary school curriculum and in 1968 curriculums have been talked about measurement and evaluation purpose and measurement tools clearly. From 1948 until today have been made to the overall curriculums including behaviors’ aren’t enough samples how to measure and evaluate.

Key words: measurement, evaluation, curriculum

Çağımızın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış insanların yetiştirilmesi eğitim ve öğretim yaşantıları yoluyla gerçekleşmektedir. Eğitim ve öğretim sürecinde ise programlar belirleyici rol oynamaktadır. Genel olarak eğitim programı, öğrencilerin

yaşantılarını düzenleme olarak alınabilir. Eğitim programları içinde yer alan ve öğrenme öğretme süreçleri ile ilgili tüm etkinlikleri kapsayan programlar ise öğretim programıdır. Öğretim programı, belli bilgi kategorilerinden oluşan, bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış, 1988). Eğitim programı kavramı ve program geliştirme çabaları özellikle 20. yüzyılda dikkati çeken bir uğraş haline gelmiştir. Türkiye’de program geliştirme çalışmalarının ise Cumhuriyetin ilânıyla başladığı görülmektedir (Demirel, 2009).

* Ölçme ve değerlendirme uzmanı, TTKB, seherulutas@yahoo.com.tr

** Ölçme ve değerlendirme uzmanı, TTKB, mehtaperman@hotmail.com

Türkiye’de program geliştirme ile ilgili ilk çalışmaların 1924 yılından itibaren daha çok ilköğretim alanında başlatıldığı görülmektedir. 1926 yılında ilk mektep müfredat programı hazırlanmıştır. On yıl uygulamada kalmış olan bu programdan sonra 1936 programları hazırlanmıştır. Bu program da 1948 programları hazırlanincaya kadar uygulamada kalmıştır. 1948 programının günün değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yeniden geliştirilmesi üzerine hazırlanan program 1954 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur. 1962 yılında yenilenen programlar beş yıl denedikten sonra 1968 yılında uygulamaya konulmuştur. 1980’li yıllarda program geliştirme çalışmalarının tekrar ağırlık kazandığı görülmektedir (Varış, 1988; Gözütok, 2003; Demirel, 2009). 1982 yılında çok sayıda dersin ilkököl ve ortaokul programları değiştirilmiştir. 1997 yılında zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması ile 2000 yılında bazı derslerin programları yeni bir yaklaşımla değiştirilmekle birlikte bu çalışmalar tüm dersleri içermemiştir. Son olarak 2004 yılında başlayan program geliştirme çalışmaları ile ilköğretim ve ortaöğretimde hemen hemen tüm derslerin öğretim programları yeni bir yaklaşıma göre geliştirilmiştir.

Bir eğitim programının dört temel ögesi vardır. Bu ögeler hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ile değerlendirmedir. Hedef kavramı içinde öğrenene kazandırılacak istendik davranışlar yer almaktadır. İçerik ögesi ile eğitim programında hedeflere uygun düşecek konular bütünü düşünülmektedir. Öğrenme-öğretme sürecinde ise hedeflere ulaşmak için hangi öğrenme-öğretme modelleri, stratejileri, yöntemleri ve tekniklerin seçileceği belirtilmektedir. Ölçme-değerlendirme ögesinde hedef-davranışların ayrı ayrı test edilip, istendik davranışların ne kadarının kazandırıldığı ve yapılan eğitimin kalite kontrolü vurgulanmaktadır (Demirel, 2009; MEB, 1972). Bütün bu ögeler arasındaki ilişkilerin dinamik olması ve bu yolla ögelerin birbirini etkilediğinden hareketle eğitim programının bir ögesinde yapılacak değişimin programın tümünü etkileyeceği varsayımı temele alınmıştır. Örneğin, eğitim programının ölçme- değerlendirme ögesinde yapılacak bir değişikliğin programın hedef, içerik ve öğrenme-öğretme sürecini de etkileyeceği söylenebilir. Türkiye’de, eğitim sistemimizde öğrenci başarısını ölçmede çoktan seçmeli testlere fazlasıyla yer verilmesi eğitim programlarının içerik boyutunu da etkilemektedir (Demirel, 2000). Henson da (2006), 1980’lerin sonu ve 1990’lı yıllarda, eğitim eleştirmenlerinin, değerlendirmenin etkisiyle programların test güdümlü olduğu ya da öğretmenlerin test çözmeyi öğrettiğinden şikâyet ettiklerini ifade etmiştir. Görülüyor ki değerlendirme eğitim programlarını ve okulda verilen eğitimi oldukça etkilemektedir. Dolayısıyla eğitim programlarında, programlar geliştirilirken değerlendirme ögesinin de öğretmenler tarafından nasıl uygulanacağı açık bir şekilde ifade edilmelidir. Değerlendirmenin programlardaki öneminden dolayı bu çalışmada Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından itibaren yapılmış olan öğretim programlarında, programların değerlendirme ögesine nasıl yer verildiği incelenerek günümüze kadarki durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Programların ölçme ve değerlendirme ögesinin öğretmenlerin eğitim öğretim sürecinde en fazla sorun yaşadıkları alan olduğunu araştırmalar göstermektedir (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi [EARGED], 2005a) ; (EARGED, 2005b). Yine öğretmen yeterlikleri ile ilgili yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin en az yeterli oldukları ya da kendilerini en az yeterli gördükleri alanın ölçme ve değerlendirme olduğu belirlenmiştir (Anıl ve Acar, 2008; Çakan, 2004; EARGED, 1999; Gökçe, 2003; Kaptan ve Korkmaz, 2000; Ulutaş, 2003). Bu nedenlerle öğretmenleri bu konuda bilgilendirmek amacıyla diğer kaynakların yanında öğretim programları ile de öğretmenlere uygulamaya ilişkin bilgi ve örnekler verilmesi çok önemlidir. Bu çalışma ile cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’de uygulanmış olan ilkököl, ortaokul ve ilköğretim ders programlarında ölçme ve değerlendirme ile ilgili öğretmenlere ne tür bilgiler verildiği, uygulama örnekleri verilip verilmediği ve bu örneklerin niteliğinin nasıl olduğu ortaya konularak programların bu konudaki niteliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın temel amacı, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’de uygulanmış olan ilkököl, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye nasıl yer verildiğini belirlemektir. Bu amaçla çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yaklaşımına (felsefesi) yer verilmiş midir?

2. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemleri belirtilmiş midir?
3. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında davranışlara/kazanımlara ilişkin örnek sorular verilmiş midir?
4. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarındaki soruların Bloom'un bilişsel taksonomisine göre düzeyi nasıldır?

Yöntem

Çalışmada 1924'ten günümüze kadar Türkiye'de uygulanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye nasıl yer verildiğini belirlemek hedeflendiğinden, çalışma doküman incelemesi yaklaşımı ile yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışma Materyali

Çalışmanın evreni 1924' yılından beri Türkiye'de uygulanmış olan tüm ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarından oluşmaktadır. Çalışmada evrenin tümüne ulaşılmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın yürütülmesi için Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye'de uygulanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programları Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ve MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığından elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmanın amacı doğrultusunda doküman incelemesi yaklaşımı ile ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında yer alan ölçme ve değerlendirmeye ilişkin metinler ve sorular analiz edilerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın yürütülmesinde önce genel kategoriler belirlenmiştir. Kategoriler oluşturulurken ölçme ve değerlendirme literatürü, program geliştirme literatürü ve 1924'ten beri hazırlanmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları programları içeriği taranmıştır. Çalışmada yıllara göre programların ölçme ve değerlendirme açısından içeriği analiz edildiğinden genel kategoriler olarak içerik ve programların yapılış tarihleri alınmıştır. İçerik açısından "ölçme ve değerlendirme yaklaşımı", "ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerine yer verme", "davranışlara/kazanımlara ilişkin ölçme yöntemlerine örnekler verme" ve "öğretim programlarındaki değerlendirme sorularının niteliği" genel kategoriler olarak alınmıştır. Bu genel kategoriler altında da alt kategorilere yer verilmiştir. Tarihler göre ise Cumhuriyetten günümüze programlarda önemli değişikliklerin yapıldığı tarihler belirlenerek 1926, 1936, 1948, 1954, 1968, 1982, 1990 ve 2004 tarihleri kategori olarak belirlenmiştir.

Oluşturulan kategorilerin işlevsel olup olmadıklarını belirlemek için önce rastgele seçilen üç dönem programlarına içerik analizi uygulanmıştır. Bu uygulama sonunda kategoriler ve kodlama yeniden gözden geçirilip tamamlandıktan sonra programların içeriği araştırma sorularına göre analiz edilmiştir. 1924 yılından sonra Türkiye'de yapılan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında önce ölçme ve değerlendirme ile ilgili bir bölüm olup olmadığı belirlenmiştir. Bundan sonra verilen bilgilerin niteliği analiz edilmiştir.

Analiz sürecinde programlarda yer alan ölçme değerlendirme metinleri incelenmiş ve her bir kategori ile alt kategorilere göre kodlar yazılmıştır. Araştırma soruları ve kategorilere göre tüm kodlar yazıldıktan sonra kodlama tamamlanmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için araştırmacıların ikisi ayrı ayrı üç dönemin programlarının kodlama işlemini yapmışlar ve iki araştırmacının yaptığı değerlendirmeler sonucunda kodlamalar arasındaki tutarlılığa bakılarak güvenilirlik düzeyinin .86 olduğu belirlendikten sonra programlardaki içeriğin tümünün kodlanmasına devam edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma soruları çerçevesinde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. *İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yaklaşımına (felsefesi) yer verilmiş midir?*

1926 **ilkokul** programında ölçme değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlar konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sadece genel olarak kaç sınav yapılacağı ve bunların sınıf geçmeye nasıl etki edeceği açıklanmıştır. 1931-1932 öğretim yılı **ortaokul** coğrafya programında ise sadece coğrafya defterlerinden söz edilmektedir. 1936 **ilkokul** programında da ölçme değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlar konusunda her hangi bir bilgi verilmeyip sadece bitirme imtihanları ve sınıf geçme şartlarına yer verilmiştir.

1948 **ilkokul** programlarında yine ölçme değerlendirmenin nasıl yapılacağı ve değerlendirmede dikkat edilecek hususlar konusunda her hangi bir bilgi olmayıp sadece aritmetik dersi programında bu hususlarda bilgiler verilmiştir. 1948 **ortaokul** programında ise eğitim öğretim ilkeleri bölümünde “değerlendirmede gözetilecek hususlar” maddesinde ölçme ve değerlendirmeye yer verilmiş. Burada değerlendirmenin amacı açıklanmış ve sınıf içi değerlendirmelerinin nasıl yapılacağı konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca öğrencilerin değerlendirilmesinde bireysel farklılıkların, sosyo ekonomik düzeylerin ve öğrenme eksikliklerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

1954 ile 1968 yılları arasında yapılan **ilkokul** programlarında da değerlendirmenin nasıl yapılacağı, hangi amaçlarla yapılacağı ve nelere dikkat edileceği sadece aritmetik dersi programında verilmiştir. Bu dersin programında değerlendirmenin eğitimin bir parçası olduğu, öğrencilerin gelişme ve ilerlemesi amacıyla kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenin sınıf içi çalışmaları nasıl değerlendireceği ve değerlendirmenin amacından da söz edilmiştir. 1954 yılı ile 1968 yılları arasında yapılan **ortaokul** programlarında da ölçme ve değerlendirmenin amacı açıklanmış ve sınıf içi değerlendirmenin nasıl yapılacağına değinilmiştir. Ayrıca 1948 programında olduğu gibi öğrencilerin bireysel farklılıkları, sosyo ekonomik düzeyleri ve öğrenme eksikliklerinin dikkate alınması gerektiği belirtilerek, öğrencilerin kendilerini değerlendirmesinden de söz edilmektedir.

1968 hem **ilkokul** hem de **ortaokul** programlarında değerlendirmenin nasıl yapılacağı, hangi amaçlarla yapılacağı ve nelere dikkat edileceği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Burada “**değerlendirmenin eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçası**” olduğu, **sürecin değerlendirilmesi ifadesi** kullanılmış, değerlendirmenin öğrencilerin gelişme ve ilerleme durumunu tanımaya yardım eden bir nitelik taşıması gerektiği vurgulanmıştır. Bu programın genel esaslar bölümünde ara değerlendirme ve genel değerlendirmeye ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bazı derslerin günlük plan örneklerinde değerlendirmenin nasıl yapılacağına ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir.

1982’den 1990’a kadar yapılmış olan **ilkokul** programlarında ölçme ve değerlendirme başlığı altında bir bölüm yer almakta ve burada değerlendirmenin felsefesi ve ne amaçla yapılacağı açıkça belirtilmiştir. İlkokul programlarında da değerlendirmenin eğitim ve öğretimin bir parçası olduğu ve sürecin değerlendirilmesinden söz edilmiştir. Günlük değerlendirmelerin yanında ara değerlendirmeler, ünite sonu değerlendirmeler dönem ve yılsonu değerlendirmeler hakkında bilgiler verilmiştir. 1989 programlarında eğitim öğretim sürecinde yapılacak olan tüm sınavların özellikleri ve nasıl yapılacağı açıkça anlatılmıştır. Bu programlarda değerlendirmenin öğrencilerin gelişimi için nasıl kullanılacağı da açıkça ifade edilmiştir. 1982’den sonra yapılan **ortaokul** programlarında da eğitim öğretim ilkelerinde öğrencilerin türlü alanlarda ilerlemelerini değerlendirmede gözetilecek hususlara 1968 programındaki gibi ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

1990 yılından sonra ölçme ve değerlendirmeye yönelik açıklamalar derslere göre farklı şekillerde verilmiştir. Örneğin, matematik programında ölçme ve değerlendirme bölümü ayrı olarak ele alınmış ve bu bölümde soruların hazırlanmasında dikkat edilecek hususlar ayrıntılı olarak anlatılmışken diğer derslerde ayrıntı verilmemiştir. Yine 2000 yılında ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf matematik ve Türkçe programlarında da ölçme ve değerlendirme bölümü diğer derslere göre daha açık verilmiştir.

2004 ilköğretim programlarında ölçme ve değerlendirme çalışmalarının felsefesi, amaçları ve nasıl yapılacağı her ders için bir bölüm olarak verilmiştir.

2. *İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemleri belirtilmiş midir?*

1926 ve 1936 **ilkokul** programlarında ölçme ve değerlendirme sürecinde kullanılacak araç ve yöntemlerle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılmamış olup 1936 programında sadece ev ödevlerine yönelik açıklamalara yer verilmiştir. 1936 **ortaokul** programında da yazılı ve sözlü yoklamalar, çoktan seçmeli sorular gibi soru örneklerinden söz edilmemişken coğrafya dersi programında coğrafya defterlerinden söz edilmektedir. Bu defterler programda kısaca, “Her öğrenci derste bir çalışma dosyası tutacaktır. Bu dosyada öğrenci, her ders sonunda dershanede öğrendiklerini, öğretmenin vereceği şemaya göre yaptığı özet ile bu özeti destekleyen gazetelerden, kitaplardan, mecmualardan elde ettiği resimleri bulunduracak ve dosyalar aynı büyüklükte muntazam kartonlar içinde ve gayet temiz ve tertipli tutulacaktır. İmtihanlarda ve yoklamalarda not takdir edilirken dosyaların tutuluşu da dikkate alınır.” şeklinde yer almıştır.

1948 **ilkokul** programında da ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerine ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiş olup sadece coğrafya defterine yer verilmiştir. 1948 **ortaokul** programında yazılı, sözlü yoklamalar ve ödevlerle öğrencinin ne dereceye kadar ilerlediğinin belirleneceği belirtilmiştir. Ortaokul programlarında ayrıca gözlemden ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmesinden de söz edilmektedir. Bu programlarda da coğrafya dersinde coğrafya defteri tutulması önerisine yer verilmiştir. Ayrıca matematik dersinin programında yapılan çalışmalara ait raporlardan ve proje çalışmalarından da söz edilmektedir.

1954 **ilkokul** ve **ortaokul** programlarında yazılı, sözlü yoklamalar, ödevler, gözlemler ve proje çalışmalarından söz edilmektedir. Ayrıca coğrafya dersinde öğrencilere ait coğrafya defterleri oluşturulması burada da önerilmektedir.

1968 **ilkokul** ve **ortaokul** programlarında yazılı ve sözlü yoklamalar ve gözlem yoluyla değerlendirme yapılacağına yer verilmiş olup bunların yanında öz değerlendirme yapılması da önerilmiştir.

1982’den 1990’a kadar hazırlanan **ilkokul** ve **ortaokul** programlarının önemli bir kısmında öğrencilerin ne dereceye kadar ilerlediklerini belirlemek için sözlü, yazılı yoklamalar, kısa cevaplı çok sorulu sınavlar (testler) ve ödevler kullanılabilceği belirtilmiştir. Bu programlarda değerlendirme etkinliklerinde kendi kendine değerlendirmeden de söz edilmiştir. Dersler açısından bakıldığında sosyal bilgiler dersinde birkaç cümle ile değerlendirmeden söz edilirken Türkçe dersinde yazılı, sözlü, testler, ödevler, gözlem ve “ölçme ve değerlendirme fişi “ kullanılabileceğinden de söz edilmektedir. Matematik programında davranışlara yönelik soruların nasıl hazırlanacağına ilişkin öğretmenlere bilgi verilmiş ve çoktan seçmeli sorularla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Beden eğitimi dersi programında da örnek değerlendirme soruları ve öğrenci gözlem fişleri bulunmaktadır.

1990 ilköğretim programında çoktan seçmeli sorulara ilişkin açıklamalar yapılmış olup her üniteye ait ders işleniş örneklerinin sonunda ölçme ve değerlendirme bölümünde soru örneklerine yer verilmiştir. 1992 yılında ilköğretim fen bilgisi programında da işleniş örneklerinde davranışlara yönelik hazırlanmış açık uçlu soru örnekleri ve değerlendirme bölümü yer almaktadır.

2004’den sonra hazırlanan programların tamamında sözlü yoklamalar yerine performans değerlendirme, yazılı yoklamalar, gözlem, proje, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, kısa yanıtlı sorular, ürün dosyası (portfolio), öz değerlendirme ve akran değerlendirme gibi çeşitli yöntemlere ilişkin bilgilerle bunlara örnekler verilmiştir.

3. *İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarında davranışlara/kazanımlara ilişkin örnek sorular verilmiş midir?*

1926, 1936, 1948, 1954, 1968 **ilkokul** programlarında ve 1938, 1949, 1954, 1968 **ortaokul** programlarında davranışlara/kazanımlara ilişkin örnek sorulara yer verilmemiştir.

1982'den 1990'a kadar farklı yıllarda ve farklı derslerin **ilkokul** ve **ortaokul** programlarında sınıf düzeylerine göre işleniş örnekleri ile birlikte davranışlara yönelik örnek sorulara yer verilmiştir. Bu sorular genellikle açık uçlu ya da çoktan seçmeli soru tipindedir.

1990 yılında ve sonrasında 2004'e kadar yapılan öğretim programlarının bazılarında işleniş örnekleri ile birlikte davranışlara yönelik çoktan seçmeli veya açık uçlu değerlendirme soruları yer almaktadır. Örneğin, 2000 ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf matematik, Türkçe ve fen bilgisi dersi programlarında davranışlara yönelik örnek sorulara yer verilmiş olup bunlar, matematik ve Türkçe programlarında çoktan seçmeli ve fen bilgisi dersinde ise açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

2004 ilköğretim programlarında tüm derslerde işleniş örneklerinden sonra veya ölçme ve değerlendirme bölümlerinde kazanımlara yönelik çeşitli değerlendirme yöntemlerine yer verilmiştir. Ancak bazı değerlendirme yöntemlerinde kazanımlar belirtilmemiştir.

4. *İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulları öğretim programlarındaki soruların düzeyi nasıldır?*

1926, 1936, 1948, 1954, 1968 ilkokul programlarında da 1938, 1949, 1954, 1968 ortaokul programlarında da soru örnekleri olmadığı için niteliklerine yönelik analiz yapılamamıştır. 1982'den 1990'a kadar farklı yıllarda ve farklı derslerin ilkokul ve ortaokul programlarında özellikle matematik ve fen bilgisi derslerinde genellikle bilgi basamağında çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular ile problem çözmeye yönelik soru örneklerine yer verilmiştir.

1990 yılında yapılan programlarda da genelde bilgi düzeyinde çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. 1992 yılında hazırlanmış olan fen bilgisi programında verilmiş olan açık uçlu sorular genelde kavrama ve daha üstü düzeyde sorulardan oluşmaktadır. 2000 yılında hazırlanan İngilizce, fen bilgisi ve matematik programlarında ise bilgi, kavrama ve uygulama basamağında örnek sorulara yer verilmiştir.

2004 ilköğretim programlarında bilgi basamağından üst düzey düşünme becerilerine kadar farklı düzeylerde soru örneklerine yer verilmiştir.

Tartışma ve Yorum

1926'dan 1948 yılına kadar yapılmış olan ilkokul programlarında ölçme ve değerlendirmenin ne amaçla yapılacağı, nasıl yapılacağına ilişkin öğretmenlere herhangi bir bilgi verilmeyip sadece geçti kaldı kararları için kaç sınav yapılacağına ilişkin bilgiler verilmiştir. 1948 yılından 1968 yılı programlarına kadar yapılmış olan ilkokul programlarında ise sadece aritmetik dersinin programında ölçme ve değerlendirmenin amaçları ve nasıl yapılacağından söz edilmiş olup diğer ders programlarında bu konulardan söz edilmemiştir. 1948 ortaokul programlarında ilk kez bütün derslerde ölçme ve değerlendirmenin amacından, sınıf içi değerlendirmelerin nasıl yapılacağından söz edilmekte olup değerlendirmede günümüz yaklaşımlarıyla benzer özelliklere yer verilmiştir. 1954 ile 1968 yılları arasında yapılan ortaokul programlarında da ölçme ve değerlendirmenin amacı açıklanmış ve sınıf içi değerlendirmenin nasıl yapılacağına değinilmiştir. 1968'den sonra yapılan hem ilkokul hem de ortaokul programlarında değerlendirmenin nasıl ve hangi amaçlarla yapılacağı genellikle ifade edilmiş olmakla birlikte bu sistematik olarak her programda yer almamıştır. Özellikle 1990'dan sonra yapılan bazı programlarda bu bölüm çok yüzeysel geçmişken 2004 programlarında her ders için ayrıntılı olarak verilmiştir.

1948 yılına kadar yapılan öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme araçları olarak sadece coğrafya defterlerinden söz edilmiştir. 1948 ve 1968 yılı öğretim programlarında ise genellikle yazılı ve sözlü yoklamalara yer verilmiş olup örneklerle pek yer verilmemiştir. 1982 yılından sonra yapılan programlarda çeşitli soru örneklerine yer verilmekle birlikte sistematik değildir. Örneğin fen bilgisi ve matematik öğretim programlarında soru örnekleri varken diğer derslerde yoktur. Bunların yanında programlarda verilmiş olan soruların tamamının açık uçlu ya da çoktan seçmeli olduğu görülmüştür. Bu sorular da genelde bilgi, kavrama ve az bir kısmı da uygulama basamağındadır.

Ayrıca 1926'dan günümüze kadarki programlarda genelde davranışların ya da kazanımların nasıl değerlendirileceğine ilişkin yeterince örneklerin olmadığı da belirlenmiştir.

Çalışmada dikkati çeken bir nokta 2000’li yıllara kadar öğretmenlerin fazla kullanmadıkları (Çakan, 2004) öz değerlendirme ve ürün dosyası benzeri -coğrafya defterleri- yöntemlerin, 1930’lardan 1980’lere kadar var olan programlarda öğretmenlere önerilmesidir. Ancak bu yöntemlerin kullanımının 2004 programlarının uygulanmasından sonra Türkiye’de yaygınlaşmış olduğu söylenebilir (EARGED, 2005c).

Sonuç olarak eğitim fakültelerinde öğretmenlere verilen eğitimi desteklemek için öğretim programlarında da ölçme ve değerlendirme konusunda gerekli bilgileri vermek uygulamada yaşanan sorunların giderilmesinde katkı sağlayacaktır. Bu yönüyle bakıldığında cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze öğretim programlarının ölçme ve değerlendirme konusunda öğretmenlere yeterli desteği verdiğini söylemek zordur. 1948, 1968 ve özellikle 2004 programlarında daha kapsamlı bilgiler verilmekle birlikte davranışlara/kazanımlara ilişkin yeterince örnek verilmemiştir. Bundan sonra yapılacak programlarda öğretmenlere ölçme ve değerlendirme konusunda daha fazla bilgi vermek ve özellikle uygulamaya yönelik açıklamalarda bulunmak faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Anıl, D. ve Acar, M. (2008). Sınıf öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, V.(II),44-61
- Çakan, M. (2004). Öğretmenlerin ölçme-değerlendirme uygulamaları ve yeterlik düzeyleri: İlköğretim ve ortaöğretim. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2),99-114
- Demirel, Ö. (2009). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (12. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gözütok, F.D. (2003) . Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160.
- Henson, K. T. (2006). *Curriculum planning*. Waveland Press, Inc. Long Grove.
- Gökçe, E. (2003). *İlköğretim öğretmenlerinin yeterlilikleri*. Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu. Ankara: Öğretmen Hüseyin Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları:8
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). *İlköğretim okulu öğretmenlerine yönelik yeterlik düzeylerine ilişkin ilköğretim müfettişlerinin ve okul yöneticilerinin algıları*. 2000 Yılında Türk Milli Eğitim Örgütü ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu. Ankara: Öğretmen Hüseyin Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları:4
- Milli Eğitim Bakanlığı (1972). *Orta öğretim programındaki yönelmeler (1924-1970)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (1999). *Çağdaş öğretmen profili*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Ankara: MEB
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2005). *Temel eğitim destek programı ilköğretim 1-5. Sınıflar değerlendirme raporları*.
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2005). *Temel eğitim destek programı ilköğretim 6. Sınıflar değerlendirme raporları*.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Ulutaş, S. (2003). *Genel liselerdeki öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme alanındaki yeterlikleri ile ölçme ve değerlendirme ilkelerine uyma düzeylerinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme "Teori ve teknikler"* (4. Baskı). Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay. No: 157
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5.Baskı). Ankara: Seçkin Yay.